

УДК 81-26(347.78.034)

Михайленко А.В., Доронкіна Н.Є.

ВМОТИВОВАНІСТЬ ТЕРМІНІВ ТА ЗАГАЛЬНОВЖИВАНИХ СЛІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Стаття присвячена дослідженню термінів та загальноживаних слів на прикладі англійської мови. Розглянуто питання вмотивованості термінів та загальноживаних слів, що відіграють важливу роль під час перекладу з англійської мови на українську. Проаналізовано зв'язок термінологічної лексики із загальноживаною. Наведено приклади дефініції загальноживаних слів та їхню термінологізацію. Запропонований лінгвістичний критерій виявлення термінологічного значення сприяє розширенню меж термінології й інших сфер науки.

Ключові слова: загальноживані слова, термінологічна лексика, мотивування слова, конотативне значення, дефініція.

Перекладознавство, як самостійна наукова дисципліна, завжди привертала увагу дослідників. Починаючи з другої половини ХХ століття перекладознавство набуває дисциплінарного характеру. Розширюється діапазон перекладацько-інструментальних методів дослідження. Перекладознавці-сучасники плідно працюють над визначенням коректних підходів щодо критеріїв перекладу. Зокрема, Т. Шмігер в своїй праці «Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя» виділяє два напрямки розгляду перекладних текстів. Один із них – лінгвостилістичний підхід, який включає суто мовний аналіз оригіналу і перекладу із залученням лінгвістичних методів дослідження. Інший – інтерпретаційно-культурологічний підхід який орієнтується на макросистему перекладу в контексті цільової культури враховуючи при цьому особливості індивідуального стилю перекладача [9, с. 185].

Проблеми терміна та термінології завжди були в центрі уваги вчених-лінгвістів. Особливо цікавою з точки зору лінгвістики є проблема

дослідження термінологізації загальноживаної лексики. Дана робота пов'язана з одного боку, із загальними проблемами терміна та термінології, а з іншого, з методами опису значення слова по відношенню до об'єкту, який вони називають. В роботі висувається гіпотеза про те, що термінологічне значення, як і загальне значення слова, є лінгвістичною категорією.

Актуальність дослідження даної проблеми обумовлена як підвищеною зацікавленістю до взаємодії загальноживаної та термінологічної лексики, так і важливістю пошуків об'єктивних методів виявлення значення в слові.

Питання, що базуються на основі вмотивованості термінів та загальноживаних слів в іноземній мові відіграють важливу роль як для практики так і для теорії перекладу іноземної мови.

Культура наукового дослідження, ефективність отриманих результатів визначаються використаною дослідником термінологією. Термін – одна із важливих складових дослідження. Він точно виражає наукове поняття.

При вирішенні проблем терміна та термінології постає ціла низка питань, які необхідно розглянути:

- 1) структура та склад наукового терміна;
- 2) проблеми розвитку наукової термінології;
- 3) зв'язок термінологічної лексики із загальноживаною;
- 4) термін та його вмотивованість.

1. Поняття «науковий термін» своєю внутрішньою структурою передбачає конкретний напрямок, в якому його слід реалізувати, скорочує можливість його смислових значень до мінімуму. Природа терміна як особливого виду мовного знаку передбачає однозначну відповідність між словом і поняттям, тобто симетрію плану вираження і плану змісту. З цієї важливої ознаки випливають такі характеристики терміна, як однозначність, відсутність значень синонімії та омонімії [5, с. 47-48].

2. У наш час реалізуються напрямки вивчення термінологій окремих галузей знань національних мов: структурний склад термінів, семантичні проблеми термінів (синонімія, полісемія, омонімія), а також проблеми функціонування термінів у спеціальній літературі. Необхідною умовою упорядкованості термінології є дослідження історії їх розвитку, оскільки воно дає можливість висвітити об'єктивні тенденції цього розвитку. Діахронічний підхід дає можливість виявити перспективні засоби і моделі утворення термінів.

Розвиток термінології – постійний процес, що відбивається у ряді термінологічних явищ. Термінологічна робота повинна базуватися на розумінні, вірній оцінці та врахуванні цих явищ, для чого слід мати чітке уявлення про найбільш узагальнені закони розвитку термінології. Виявлення законів розвитку термінології – першочергове завдання термінознавства, як науки, оскільки без цього (у сучасному термінознавстві) відчувається тенденція до чистого описового підходу, без узагальнення результатів окремих досліджень та їх інтерпретації.

3. Термінологічна лексика не може існувати без загальноновживаної, оскільки, терміни базуються на загальноновживаних словах. Коли слово стає терміном, воно «позбувається» конотативних, фонових відтінків значень. І таким чином входить в особливу систему мовних знаків, розроблену людиною для диференціації в науці та техніці. Отже, можна дійти висновку, що термін – однозначне, експресивне та конотативно нейтральне слово. Термінологізовані слова, як складова частина певної системи термінів, зберігають здатність відтворення відтінків значень та здатність до нових семантичних рухів.

4. Питання про вмотивованість терміна слід розглядати з точки зору переваг та недоліків технічних та наукових термінів.

Як відомо, мотивовані слова – слова із внутрішньою формою. Внутрішня форма визначає вмотивованість слова і є засобом її реалізації.

Вмотивованість слова – структурно-семантична особливість слова, що дозволяє зрозуміти раціональність поєднання значення та звукової оболонки слова на основі лексичного та структурного співвідношення [7; 8]. А. Грицева розглядає такі типи мотивації, як словотвірний, лексико-синтаксичний і семантичний.

Виходячи із обґрунтування поняття вмотивованості, доречно розглянути внутрішню форму слова як засіб реалізації його вмотивованості: лексичної та структурної. Внутрішня форма слова, як і саме слово, характеризується як морфемним складом, так і вмотивованість значення слова. Мотиваційне значення слова – значення, виражене за допомогою морфемного складу [1, с. 40].

Внутрішня форма – кінцевий елемент значення слова, що передає уявлення про предмет на основі особливостей, за якими його охарактеризовано, а також, передає мотивування назви предмету [2; 3; 4].

Внутрішня форма терміна виконує важливу функцію: засобом вмотивованості представити наукове поняття.

Яка різниця між терміном та загальноживаною лексикою? Г. Винокур у статті, присвяченій термінології, виділяє в семантиці терміна наступні риси:

- 1) спеціалізованість його значення, точність семасіологічних меж;
- 2) його інтелектуальну чистоту, його відокремленість від емоційних переживань.

М. Кочерган, досліджуючи слово, як лексичну одиницю, наголошує, що слово – двостороння одиниця і має план вираження (звукова оболонка) і план змісту (значення) [6, с. 185].

У семантиці слова можна виділити наступні риси:

- 1) вільність та переносність значень, тотожність семасіологічних меж;
- 2) синтаксичну автономність;

3) неоднорідність за структурою і функціями [6, с. 186].

Що стосується розуміння слова, то воно може набувати різноманітних форм і має свої власні багатозначні варіації. Якими б різноманітними не були значення слова, в їхній основі лежить один і той же зміст, що розкривається в підсвідомості в залежності від напрямку ходу думок, можливості їхнього різноманітного викладення: це завдання наукової інтерпретації слова, ставлення до слова як до терміна. Термін вже своєю внутрішньою структурою вказує, як його слід розуміти. Слово ж не здатне до засвоєння наукового значення. За своєю природою слово – вираження безмежного та безвимірного – «символічного» значення [1, сс. 39-40].

Розглянемо спочатку дефініцію десяти загальноживаних слів, які у технічній та економічній підмовах англійської мови стають термінами. Словник Longman дає наступні загальні визначення:

1. Air – the mixture of gases that we breathe and that surrounds the Earth.
2. Arm – one of the two long parts of your body between your shoulders and your hands.
3. Base - the most important part of smth.
4. Bed – a piece of furniture for sleeping on.
5. Board – a flat wide piece of wood, plastic etc. that shows a particular type of information.
6. Body – the physical structure of a person.
7. Bottom – the lowest part of smt.
8. Box – a container for putting things in.
9. Drop – to fall suddenly.
10. Face – the front part of the head from the chin to the forehead.

Усі ці слова ми використовуємо у повсякденному житті, тобто вони є загальноживаними. Проте, всі вони можуть бути термінологізованими. Якщо загальноживані слова стають термінами і функціонують у технічній

підмові, то вони набувають інших значень. Наведемо термінологізацію загальноновживаної лексики у таблиці 1:

Таблиця 1

Термінологізація загальноновживаної лексики

№	Слово	Загальноновживане слово	Термін
1	Air	повітря	атмосфера, авіація
2	Arm	рука	ричаг, стрілка
3	Base	основа	базис, фундамент
4	Bed	ліжко	стенд, установка
5	Board	дошка	щит, пульт, табло
6	Body	тіло	консистенція
7	Bottom	дно	підшва, фундамент
8	Box	коробка	муфта, втулка
9	Drop	падати	ексцентрист, перепад
10	Face	обличчя	екран, циферблат

Розглянувши можливості перетворення загальноновживаних слів у терміни можна зробити висновок, що запропонований лінгвістичний критерій виявлення термінологічного значення сприяє розширенню меж термінології і інших сфер науки, що є важливим для практики лексикографічної роботи і дозволяє лексикографам виділити термінологічне значення загальноновживаного слова. Результати проведеного дослідження можуть бути використані у курсах лексикології, перекладу. Приведений в роботі матеріал буде використаний для студентів філологічних факультетів та людей, які цікавляться питаннями пов'язаними з технічною термінологією.

Список використаної літератури

1. Винокур Г.О. Филологические исследования: Лингвистика и поэтика / Г. О. Винокур. – Москва : Наука, 1990. – 452с.; Vinokur G.O. Filologicheskie issledovaniya: Lingvistika i poetika/ – Moskva : Nauka, 1990. – 452s.
2. Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В. Карабан. – Вінниця : Нова книга, 2003. – Ч II : Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі – К.: Нова книга. – 2003. – 303с.; Karaban V. Pereklad anhliiskoi naukovoї i tekhnichnoi literatury / V. Karaban. – Vinnytsia : Nova Knyha, 2003. – Ch II :Leksychni, terminolohichnit a zhanrovo-stylistychni trudnoshchi. – 303s.
3. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : курс лекцій / В. Н. Комиссаров. – Москва : ЭТС, 2000. – 192с.; Komissarov V.N. Sovremennoe perevodovedenie: kursleksiyy/ V. N. Komissarov. – Moskva: ETS, – 2000. – 192s.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448с. ; Korunets I.V. Teoriia i praktyka perekladu (aspektnyi pereklad)/ I.V. Korunets. – Vinnytsia: Nova knyha, 2003. – 448s.
5. Кочан І.М. Синонімія у термінології радіотехніки/ І. М. Кочан // Теорія і прагматика термінологічної лексики. – Київ : НКМ ВО, 1991. – с.47–48 ; Kochan I.M. Synonimiia u terminolohii radiotekhniky / I. M. Kochan // Teoriia i prahmatyka terminolohichnoi leksyky. – Kyiv : NKMVO, 1991. – S. 47–48.
6. Кочерган Н.П. Вступ до мовознавства: підруч. / Н. П. Кочерган. – Київ : Академія, 2008. – 368с. ; Kocherhan N.P. Vstup do movoznavstva: pidruch. / N. P. Kocherhan. – Kyiv: Akademiia, 2008. – 368s.

7. Лемов А.В. Система, структура и функционирование научного термина / А. В. Лемов. – Саранск : Изд-во Морд. ун-та, 2000. – 192с. ;Lemov A.V. Sistema, struktura i funktsionirovanie nauchnogo termina / A. V. Lemov. – Saransk: Izd-voMord. un-ta, 2000. – 192s.

8. Лотте Д.С. Краткие формы научно-технических терминов/ Д. С. Лотте. – Москва : Наука, 1997. – 84с. ; Lotte D.S. Kratkie formy nauchno-tekhnicheskikh terminov / D. S. Lotte. – Moskva: Nauka, 1997. – 84s.

9. Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя / Т. Шмігер ; передм. Р. Зорівчак. – Київ : Смолоскип, 2009. – 342 с. ; Shmiher T. Istoriiia ukrainskoho perekladoznavstva KhKh storichchia / T. Shmiher ; peredm. R. Zorivchak. – Kyiv : Smoloskyp, 2009. – 342 s.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2017

A.V. Mykhailenko,

N.Ye. Doronkina

MOTIVATION OF TERMS AND COMMONLY USED WORDS AS AN IMPORTANT ASPECT OF THE THEORY OF TRANSLATION.

The increase of requirements to the specialists' training demands the creation of a new standard program on the discipline "Practice of Translation" for students-philologists of the foreign language department.

The article is devoted to the peculiarities of translation of commonly used words and their terminologisation in the process of teaching interpreting. The goal of the research is to examine certain words and terms taking into account lexical and connotative meanings; to analyze difficulties of translating technical terms from English into the student's native language; to give definitions to commonly used words and analyze the master terms.

Translation of any technical text is carried out step by step. At the first stage difficult terms and word combinations are taking into account and

analyzed in details in terms of their motivation. The second stage includes the following scheme of translation: “word – word combination – sentence – text.” At the final stage correct translation is given. Such approach to the process of translation allows to provide progressive formation and development of foreign students-philologists’ translation skills.

Taking into consideration word meaning, we can state that it takes different forms and variations. It does not matter what different meanings words have, their basis have the same sense. Scientific interpretation of words refers to them as terms. Terms with inside structure show the direction of their interpretation. In specific contexts words and compound words are given specific meanings - these may deviate from the meanings the same words have in other contexts and in everyday language. Connotative meaning is a suggested meaning by a word apart from the thing it explicitly names or describes.

Furthermore, the given article deals with possibilities of words’ transformations. The examples of commonly used words, their definitions and transformations have been presented in this work. Proposed linguistics criteria of terminological meaning help to widen terminology of the field of science. Available resources and good evaluation of potential solutions are useful for making lexical and terminological decisions.

The results obtained and the achieved conclusions in the course of the author’s research have contributed to achieving the main objectives and goals of the article.

Keywords: *commonly used words, terminological lexical items, word’s motivation, connotative meaning, definition.*